

УДК [81'255:81'367.625.4](61)

К. В. Тарасенко

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та практики перекладу
Запорізького національного технічного університету

І. В. Каширіна

викладач кафедри теорії та практики перекладу
Запорізького національного технічного університету

СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ БЕЗОСОБОВИХ ФОРМ ДІЄСЛОВА В ТЕКСТАХ МЕДИЧНОЇ ГАЛУЗІ

У статті подано огляд взаємодії безособових форм дієслова, що функціонують у текстах медичної тематики, проаналізовано особливості перекладу зазначених форм з урахуванням актуалізації прагматичного компонента значення в процесі трансляції складних синтаксичних форм, елементом яких виступають безособові форми дієслова, у сучасних текстах галузі медицини.

Ключові слова: безособове речення, безособова форма дієслова, пасивний стан, термін, актуалізація компонента значення слова.

Постановка проблеми. Інформативність медичних текстів, їхня спрямованість на повідомлення особливого когнітивного характеру позначається на структурі речень. Когнітивний зміст англійських речень у тексті медичної галузі в більшості випадків сконцентрований у неозначено-особових і безособових реченнях, а також у розповідних реченнях, побудованих із використанням іменних форм дієслова в активному чи пасивному стані й інфінітивних, ґерундіальних чи партиципціальних конструкцій.

Широка варіативність іменних форм в англійських текстах медичної тематики порівняно з українськими зумовлює необхідність адекватного визначення синтаксичних функцій іменних форм англійських дієслів, забезпечення адекватного варіанта перекладу українською мовою, що виражається у виборі відповідних граматичних форм і здійсненні необхідних лексико-граматичних трансформацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Постійне зростання наукового інтересу до функціонування іменних форм дієслова й особливостей відтворення таких форм у перекладі, зокрема, текстів медичної галузі, підтверджують наявні наукові праці, серед яких – дослідження граматичних труднощів перекладу англійської науково-технічної літератури (В. Карабан [3], Н. Карпчук [4], І. Корунець [6]) і особливос-

тей функціонування іменних форм дієслова в англійській мові (Д. Байбер [9], О. Гьюінгс [12], А. Корнілеску [10]). Вивчення безособових форм дієслова в аспекті перекладу було предметом дослідження таких лінгвістів, як Л. Бархударов [1], І. Бик [2], В. Каушанська [5], А. Швейцер [8]. Глобалізаційні процеси прискорили обмін науковим знанням у сфері медицини, що зумовило підвищення вимог до перекладачів і поставило перед ними завдання максимально гармонізувати процес спілкування фахівців-медиків.

Актуальність дослідження полягає у вивченні об'єктивних труднощів, що виникають під час перекладу текстів медичного дискурсу саме через значні обсяги іменних форм дієслова й іменних конструкцій.

Метою статті є виявлення специфіки перекладу іменних форм дієслова в текстах медичної галузі. Матеріалом дослідження слугували тексти медичної галузі в збірці «Невідкладна військова хірургія» (2015 р.) англійською мовою та вже здійснений переклад цих текстів українською мовою.

Виклад основного матеріалу. У цій науковій розвідці проаналізовано способи перекладу іменних форм дієслова в текстах медичної галузі із сучасного довідника Emergency War Surgery (EWS) [11]. Переклад американського видання «Невідкладної військової хірургії»

(2015 р.) українською мовою був здійснений завдяки Американсько-українській медичній фундації (далі – АУМФ) [7]. Варто зазначити, що ця фундація має на меті популяризацію української мови в медичній галузі та співпрацю з українськими лікарями щодо осучаснення медичної освіти в Україні.

Перш ніж проаналізувати текст оригіналу та перекладу, варто концептуалізувати деякі особливості тексту оригіналу, оскільки він має специфічну граматичну структуру. Основними рисами текстів наукового стилю в медичній галузі є точність, ясність і логічність викладу, уживання майже виключно форм теперішнього часу в позачасовому значенні, що вказує на постійний характер процесу, високий відсоток прийменникових сполучень, який пояснюється іменним характером наукового стилю.

Варто підкреслити, що аналізований текст пов'язаний із військовою медициною, тож у процесі роботи перекладача із таким типом тексту, щоб уникнути помилок сприйняття тексту оригіналу, необхідно враховувати й термінологічні особливості таких текстів.

Під час перекладу було враховано принципovu різницю між прагматичним і художнім перекладом, оскільки в тексті оригіналу іменні форми та похідні від них конструкції насамперед є засобом комунікації, засобом передачі вузькопрофесійної інформації. Диференціація тексту передбачає урахування застосованого методу перекладу. Визначаючи тип тексту оригіналу як інформаційний, виокремлюємо в ньому доміанти, що впливають на актуалізацію тексту перекладу в процесі трансляції. Такою доміантою в розглянутому тексті оригіналу вважаємо наявність спеціальних термінів, велика частина яких за морфологічними ознаками є іменними формами дієслова.

У процесі перекладу англійського інфінітива ми звернули увагу на те, що вибір перекладацького відповідника безособової форми дієслова в українській мові значною мірою зумовлений формою та функцією інфінітива в реченні. Інфінітив у тексті оригіналу [11] часто використовується для утворення наказового способу дії: “Get the patient out of the line of fire – *prevent* further injury” [11]. – «*Виведіть* пацієнта за лінію вогню – *унікайте* подальших поранень» [7, с. 90].

У такій функції переклад інфінітива передбачає збереження наказового способу дії й не становить жодних труднощів для досвідченого перекладача: “*Splint* the hand in the safe position”

[11]. – «*Забезпечте* правильне положення кисті» [7, с. 343].

Але трапляються випадки, коли переклад інфінітива супроводжується застосуванням перекладацьких трансформацій. У чистому вигляді в науково-технічному перекладі, як підкреслює В. Карабан, вони застосовуються рідко. Натомість перекладачі залучають до свого арсеналу стратегій перекладу комбінації лексико-граматичних трансформацій [3, с. 20]. Загалом перекладацькі трансформації можна вважати міжмовними перетвореннями, перебудовою вихідного тексту або заміною його елементів задля досягнення еквівалентності й адекватності. Основними характерними рисами перекладацьких трансформацій є міжмовний характер і спрямованість на досягнення адекватності перекладу. Граматичні та лексичні трансформації під час перекладу безособових форм дієслова зазвичай полягають у зміні формальних компонентів вихідного тексту при збереженні інформації, призначеної для передачі.

У наступному прикладі форма наказового способу дієслова перекладається з використанням граматичної трансформації, що полягає в заміні інфінітива іншою частиною мови, іменником; водночас для однорідного члена речення у формі наказового способу дієслова застосовується лексична трансформація, що полягає в конкретизації значення лексеми *complete*: “Considering casualty physiology, create operative plan *to control* contamination and *complete* operation” [11] – «Урахувавши фізіологічний стан пораненого, створіть оперативний план *контролю* за інфікуванням і, якщо можливо, *скоротіть* час операції» [7, с. 245].

У наведеному далі прикладі форму наказового способу дієслова збережено в перекладі, одночасно перекладач застосовує контекстуальну заміну під час перекладу лексеми «*improve*»: “*Improve* exposure to the liver by extending the incision into the inferior sternum and across into the lower right chest” [11] – «*Здійсніть* доступ для огляду печінки шляхом продовження розтину через нижню частину грудини і/або впоперек нижньої частини правої половини стінки грудної клітки» [7, с. 268].

Зверніть увагу на різні способи відтворення інфінітива *to control*. У функції означення перекладаємо лексему із заміною частини мови (інфінітив замінюємо іменником), у разі використання інфінітива у функції обставини перекладаємо його безособовою формою, а у функ-

ції додатка інфінітив перекладаємо особовою формою дієслова:

“Considering casualty physiology, create operative plan *to control* contamination and complete operation” [11]. – «Урахувавши фізіологічний стан пораненого, створіть оперативний план *контролю* за інфікуванням і, якщо можливо, скоротіть час операції» [7, с. 245]. “If unable *to control* the bleeding with pressure, isolate the vessel under tourniquet control and tie off or clamp under direct vision” [11]. – «Якщо неможливо *припинити* кровотечу перетисканням, застосуйте джгут, ізолюйте судину й перев'яжіть» [7, с. 342].

Випадок передачі українською мовою інфінітива у функції означення наведений далі:

“Health personnel, particularly physicians, charged with the medical care of prisoners and detainees have a duty *to provide* them with protection of their physical and mental health and treatment of disease of the same quality and standard as is afforded to those who are not imprisoned” [11]. – «Працівники закладів охорони здоров'я, особливо лікарі, в обов'язки яких входить медичне обслуговування ув'язнених і затриманих, зобов'язані *забезпечити* їм захист фізичного й психічного здоров'я та лікування такої ж якості й стандартів, що надають особам, які не є ув'язненими» [7, с. 484].

Під час перекладу цього речення перекладач застосовує заміну частини мови – замість буквализму «має обов'язок» перекладач застосовує компресію і вживає лексему «зобов'язаний», що логічно вмотивовує збереження інфінітива в перекладі.

Співставлення текстів оригіналу та перекладу виявило незвичайний випадок перекладу інфінітива, що функціонує як означення. Наведемо текст оригіналу: “Triage is an attempt *to impose* order during chaos and *make* an initially overwhelming situation *manageable*” [11] – «Це найкращий спосіб *відновлення* порядку в умовах хаосу й найкраща можливість *досягнути* найбільшого блага для якнайбільшої кількості пацієнтів в умовах обмеженого часу, відстані та можливостей» [7, с. 473].

Думаємо, що варіант перекладу, запропонований перекладачем, дещо віддалений від тексту оригіналу, бо потребує додаткового осмислення читачем. Варіант перекладу “*make an initially overwhelming situation manageable*” як «найкраща можливість досягнути найбільшого блага для якнайбільшої кількості пацієнтів

в умовах обмеженого часу, відстані та можливостей» є яскравим прикладом конкретизації, але при цьому є певний ризик викривлення змісту речення, що неприпустимо в науково-медичних текстах. Речення англійською мовою не дає читачеві конкретної інформації, що ж являє собою “overwhelming situation”, і через нестачу конкретної інформації, яка повинна бути чітко виражена в англійському реченні, цілком можливі суттєві помилки в перекладі українською чи будь-якою іншою мовою. Тому можна було б навести так звану «примітку перекладача», що надавала б пояснення щодо суворих і чітких заходів, спрямованих на виконання певного алгоритму дій в описаних умовах.

Інфінітив у формі означення в наступному прикладі також перекладено із заміною частини мови: “It is a gross contravention of medical ethics, as well as an offence under applicable international instruments, for health personnel, particularly physicians, to engage, actively or passively, in acts which constitute participation in, complicity in, incitement to or attempts *to commit* torture or other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment” [11]. – «Грубим порушенням медичної етики, а також злочином, згідно з чинними міжнародними документами, є активна чи пасивна участь працівників охорони здоров'я, особливо лікарів, у діях, що мають ознаки участі, співучасті, підбурювання або спроби *здійснення тортур* чи іншого жорстокого, негуманного або такого, що принижує гідність, ставлення чи покарання» [7, с. 484].

Тим не менше, в україномовному перекладі інфінітив у функції означення подеколи перекладений прямим відповідником: “It is an attempt *to keep* a very sick patient alive until he can get to definitive treatment” [11]. – «Це спосіб *підтримати* життя важкопораненого до початку кінцевого лікування» [7, с. 104].

У наступному прикладі англійська форма Subjunctive Mood перекладається з уживанням особової форми українського дієслова, причому відбувається диференціація значення лексеми “enter”: “It is critical that medical personnel *not enter* the general EPW holding area, but have patients brought out to them for sick call and any medical treatment” [11]. – «Надзвичайно важливо дотримуватися вимоги, щоб медичні працівники *не приходили* на територію утримання інтернованих осіб; потрібно, щоб пацієнтів приводили на прийом до лікаря або для проведення медичних процедур» [7, с. 436].

Диференціацію значення застосовано під час перекладу інфінітива, що функціонує як частина присудка: "Cooling and evaluation should *proceed* simultaneously" [11]. – «Охолодження й обстеження належить *проводити* одночасно» [7, с. 484]. "Too long an airway may *fold* the epiglottis caudally, worsening the obstruction" [11]. – «Надто довга дихальна трубка може *завернути* надгортанник у каудальному напрямку й таким чином погіршити обструкцію» [7, с. 82]. "An assistant should *hold* the clamp" [11]. – «Асистент повинен *утримувати* стрижнетримач» [7, с. 328]. "While an aircraft can *decrease* transport time, the aeromedical environment creates unique stresses on the injured patient" [11]. – «Хоч використання авіатранспорту може *скоротити* час транспортування, авіамедична обстановка викликає додатковий стрес у пораненого пацієнта» [7, с. 68]. "They may *vary* from a few milligrams to several grams in weight" [11]. – «Їх маса може *коливатися* від кількох міліграмів до кількох кілограмів» [17, с. 483].

Пасивний інфінітив у функції додатка перекладається із застосуванням перестановки (пермутації), що супроводжується заміною частини мови (інфінітив замінюємо іменником) і зміною синтаксичної функції (із додатка на підмет): "It is a contravention of medical ethics for health personnel, particularly physicians, *to be involved* in any professional relationship with prisoners or detainees the purpose of which is not solely to evaluate, protect or improve their physical and mental health" [11]. – «*Залучення* медичних працівників, особливо лікарів, у будь-які професійні стосунки з ув'язненими чи затриманими, мета яких виходить за рамки *евакуації, захисту чи поліпшення* фізичного й психічного здоров'я пацієнта, суперечить медичній етиці» [7, с. 484].

Останній приклад привертає увагу дослідника наявністю підрядного речення, де інфінітиви функціонують як однорідні члени речення (*to evaluate, protect or improve*). У подібних конструкціях відбувається заміна інфінітива іменником. Порівняйте: "The revolution in which has digitized the battlefield *to display* friendly positions, intelligence, and engagements electronically has not been equally applied to the casualty side of the equation" [11]. – «Револьюційні досягнення у веденні війни, зокрема переведення в цифровий формат поля бою з *відображенням* позицій союзників, даних розвідки та бойових дій, не застосовуються належним чином у системі надання медичної допомоги постраждалим» [7, с. 488].

У реченнях із формальним підметом *it* і смисловим підметом-інфінітивом останній, згідно з концепцією В. Карабана, перекладається неозначеною формою дієслова [3]: "It is essential, when dealing with testicular wounds, *to conserve* as much tissue as possible" [11]. – «При пораненнях яєчок важливо *зберігати* якомога більше їх тканини» [7, с. 289].

Проста форма інфінітива у функції обставини перекладається підрядним реченням зі сполучником *щоб/для того, щоб*: "*To determine* the angle of the pelvis first slide a guide pin between the muscle and the bone along the inner table of the iliac wing, no deeper than 3–4 cm" [11]. – «*Для визначення* кута крила клубової кістки таза спочатку введіть направляючу спицю між м'язом і кісткою вздовж внутрішньої поверхні крила клубової кістки на глибину не більше 3–4 см» [7, с. 291].

Традиційно є дві стратегії перекладу форми Infinitive Indefinite Active: інфінітив перекладається або безособовою формою, або іменником. Пропонуємо власний варіант перекладу за допомогою безособової форми: «*Щоб визначити* кут крила клубової кістки таза, спочатку введіть направляючу спицю між м'язом і кісткою вздовж внутрішньої поверхні крила клубової кістки на глибину не більше 3–4 см».

"The entire wound should be covered but the fingertips left exposed, if possible, *to evaluate* perfusion" [11]. – «Слід укрити всю поверхню рани, проте кінчики пальців варто залишити некритими, *щоб контролювати* ступінь перфузії» [7, с. 343]. "Penetrating wounds into the plantar aspect of the heel pad can be approached through a heel-splitting incision *to avoid* excessive undermining of this specialized skin" [11]. – «При прониклих пораненнях із підошовної поверхні п'яти застосовується розріз із розщепленням п'яtkової кістки, *щоб уникнути* надмірного руйнування спеціалізованої шкіри стопи» [7, с. 319]. Під час перекладу тексту застосовано таку трансформацію, як перестановка: "The entire wound should *be covered* but the fingertips left exposed, if possible, *to evaluate* perfusion" [11] – «Слід *укрити* всю поверхню рани, проте кінчики пальців варто залишити некритими, *щоб контролювати* ступінь перфузії» [7, с. 343].

Зважаючи на тип тексту оригіналу, що являє собою посібник, мета якого – актуалізувати так звану «кооперативну стратегію» (термін Граймса), частотним є вживання активного та пасивного інфінітива у функції частини склад-

ного присудка після модальних дієслів «must», «should». Використання зазначених модальних дієслів у поєднанні з інфінітивом, зокрема з пасивним, відображає специфічну прагматику тексту оригіналу – реципієнтом цього тексту є медичний персонал, чії дії, на думку автора посібника, повинні бути чітко скоординовані в надзвичайних ситуаціях або при введенні військового положення. У цьому полягає антропоцентризм тексту оригіналу.

Наведемо приклади такого вживання інфінітива: “specialty attachments may increase numbers” [11] – «можна додавати спеціалізовані модулі» [7, с. 24], “some patient care areas can be chem/bio protected” [11] – «у деяких блоках ранньої госпіталізації може бути забезпечений хімічний і біологічний захист» [7, с. 30], “the expected casualties should not be abandoned, but should be separated from the view of the casualties” [11] – «пацієнтів в очікуванні не можна залишати, але їх потрібно відділити від інших поранених» [7, с. 32].

Щодо інфінітивних конструкцій у тексті, на кшталт Complex Object і Complex Subject з інфінітивом, то їх дуже мало. Єдиний приклад, який ми можемо навести: “The shorter this time interval, expect the complexity of triage decisions to increase, especially sorting the worst emergent patients from the expectant” [11]. – «Що менший часовий інтервал (відстань) між пораненням і прибуттям у медичний заклад, то більшими будуть складнощі в ухваленні рішень щодо сортування» [7, с. 31–32].

Таким чином, аналіз медичних текстів показав, що інфінітив найчастіше використовується для утворення наказового способу дії. Це зумовлено насамперед специфікою медичного тексту й тим, що для нього характерний інструктивний характер.

Активна форма інфінітива найчастіше перекладається іменником або дієсловом, за способом перекладу це заміна однієї частини мови на іншу, конкретизація або диференціація значення. У деяких випадках інфінітив можна перекласти прямим відповідником. Утім, коли потрібно розшифрувати та розкодувати меседж для медика, варто звернутися до так званої «примітки перекладача», яка буде оформлена у вигляді зноски в тексті та запобігатиме тому, що переклад буде неправильно витлумачений. Пасивна форма інфінітива вимагає перестановки або заміни частин мови. У цьому разі перекладачеві варто чітко розрізняти об’єкт і суб’єкт дії.

Інфінітив після формального додатка «it» перекладається неозначеною формою дієслова.

У проаналізованому тексті герундій і герундіальні конструкції перекладаються за допомогою різноманітних перекладацьких трансформацій. Якщо герундій не є складовою частиною герундіального звороту, його найчастіше перекладають із заміною частини мови – іменником або іменниково-прийменниковою конструкцією. У функції лівостороннього означення герундій вказує на призначення певного предмета. У такому разі його перекладено правостороннім означенням-іменником у родовому відмінку чи прикметником. У функції обставини герундій перекладений дієприслівником доконаного виду.

Герундіальний зворот перекладений підрядним реченням, яке вводиться сполучником «що». Герундіальні звороти також можуть перекладатися підрядними обставинними реченнями, де відповідником герундія виступає особова форма дієслова-присудка, яка є частиною складеного дієслівного присудка й перекладається дієсловом у категорії майбутнього часу 3-ої особи однини чи простим дієслівним присудком, дієсловом у категорії минулого часу 3-ої особи однини.

Серед перекладацьких трансформацій застосовується компенсація, генералізація, перестановка, доповнення. Герундій найчастіше перекладається іменником: “Placing a urethral catheter will assist in determining injury” [11]. – «Установлення уретрального катетера допоможе визначити ушкодження» [7, с. 265]. “Reporting a Patient with for AE” [11]. – «Повідомлення про необхідність авіамедичної евакуації пацієнта» [7, с. 73]. “Delaying the enucleation until the patient can see an ophthalmologist is thus relatively safe” [11]. – «Отже, відкладення енуклеації, доки поранений перебуває під опікою офтальмолога, виправдане й відносно безпечне» [7, с. 225]. “The tong-pin site requires anterior or posterior positioning to adjust for cervical spine flexing or extension as indicated” [11]. – «Розміщення голка кліщів (із більшим зміщенням уперед чи назад) дозволяє регулювати положення шийного відділу хребта в напрямі згинання або розгинання» [7, с. 309]. “Penetrating wounds into the plantar aspect of the heel pad can be approached through a heel-splitting incision to avoid excessive undermining of this specialized skin” [11]. – «При прониклих пораненнях із підошовної поверхні п’яти застосовується розріз із розщепленням

п'яткової кістки, щоб уникнути надмірного *руйнування* спеціалізованої шкіри стопи» [7, с. 344].

Як впливає з наведених прикладів, герундій перекладається іменником, якщо в англomовному реченні функціонує як додаток, зокрема, після дієслів *avoid* і *require*: “Avoid *thawing* and *refreezing*; this leads to the greatest damage to tissue and the poorest outcome” [11]. – «Запобігайте *обмороженню й повторному переохоложенню*; це призводить до найсильнішого ушкодження тканин і щонайгірших наслідків» [7, с. 383].

Герундій може перекладатися особовою формою дієслова-присудка: “The patient’s septum should be evaluated for the presence of a septal hematoma, which if present, must be immediately drained by incision, followed by *packing*” [11]. – «Треба оглянути носову перегородку пацієнта для виявлення гематоми перегородки. Гематома, якщо таку виявлено, має бути негайно дренована через розріз, а потім *тампонована* для запобігання відкладенням ускладненням» [7, с. 200].

Герундій у проаналізованому тексті виступає у функції лівостороннього означення й перекладається правостороннім означенням-іменником у родовому відмінку: “*Life-saving* procedures before limb and soft-tissue wound care” [11]. – «Заходи *життєзабезпечення* мають пріоритет над заходами з лікування кінцівок і м'яких тканин» [7, с. 120].

У тексті оригіналу переважають залежні приїменниково-герундіальні звороти, що пояснюється максимальною компресією когнітивної інформації в тексті оригіналу, а також мінімізацією дійових осіб до двох категорій – пацієнт/постраждалий і медичний персонал. Такі звороти переважно вживаються у функції додатка чи обставини, уточнюючи характер проведення реанімаційних заходів і рятувальних операцій, а також називаючи діяльність, в якій бере участь старший і молодший медичний персонал.

Наведемо приклади: “On-table triage to expectant may be necessary due to deteriorating casualty physiologic response and/or the pattern of injury (aortavena cava GSW, dual exsanguination sites, extensive pancreatic-duodenal injury, and so forth)” [11] – «Переведення пацієнта в очікувальну категорію безпосередньо на хірургічному столі може бути необхідним у зв'язку з погіршенням психологічних реакцій постраждалого та/або виду поранення (вогнепальне поранення аорти/порожнистої вени, кровотечі з вхідного

та вихідного отворів, обширне панкреатодуоденальне пошкодження тощо)» [7, с. 32].

Як бачимо, у цьому прикладі відбувається заміна частини мови на іменник, прийом – диференціація значення.

“Liaison with the tactical force operating in your area is essential to making sound triage decisions” [11]. – «Зв'язок із оперативно-тактичною групою, яка діє у вашому районі, надзвичайно важливий для ухвалення раціональних рішень щодо сортування» [7, с. 32]. Як бачимо, у цьому прикладі відбувається заміна частини мови на іменник, а прийом – прямий відповідник.

“Cohesive groups may tolerate stress better and assist each other in dealing with traumatic events” [11]. – «Згуртовані команди легше переживають стрес і допомагають один одному впоратися з травматичними подіями» [7, с. 33]. Як бачимо, тут відбувається заміна частини мови, а прийом – смисловий розвиток.

Таким чином, під час перекладу герундія та залежних герундіальних зворотів яскраво простежується втілення відомої тези Р. Якобсона «еквівалентність за наявності відмінності». У випадку герундія спостерігаються розбіжності між англійською й українською мовами на граматичному (морфологічному) рівні. Необхідність передачі семантики герундія в перекладі спонукає звернути увагу насамперед на синтаксичні функції герундія.

Безособова форма (герундій) найчастіше замінюється особовою (іменник), але трапляються поодинокі випадки, коли аналогом герундія в перекладі є також іменна форма, тобто інфінітив. Відсутність складних герундіальних зворотів у тексті оригіналу зумовлена його прагматикою та комунікативною інтенцією мовця, тобто автора аналізованого посібника. Під час перекладу залежних герундіальних зворотів завжди використовується прийом додавання, оскільки в підрядному реченні під час перекладу дублюється підмет англійського головного речення. У перекладі залежних герундіальних зворотів, які введені за допомогою *after*, *on* за наявності перфектної форми герундія застосовується дієприслівниковий зворот або підрядне обставинне речення.

Продуктивним є вживання в медичних текстах партиципціальних конструкцій. Дієприкметник I (активного стану) у функції означення (лівостороннього чи правостороннього) перекладається зазвичай відповідною для контексту оригіналу часовою формою дієслова-присудка

в складі підрядного означального речення, яке звичайно вводиться за допомогою сполучників «що», «який».

Дієприкметник I перекладається також активним дієприкметником, прикметником або іменником. Правосторонній зворот із дієприкметником I перекладається переважно підрядним означальним реченням, рідше – окремим реченням, де безпосереднім відповідником дієприкметника I є особова форма дієслова-присудка. Дієприкметник II у функції правостороннього означення перекладається пасивним дієприкметником у функції лівостороннього означення.

Дієприкметник I (активного стану) у функції означення (лівостороннього чи правостороннього) перекладається зазвичай відповідною для контексту оригіналу часовою формою дієслова-присудка в складі підрядного означального речення: “Once again a team of volunteers *representing* the Military Health System and numerous clinical specialities has committed itself to delimiting state-of-the-art principles and practices of forward trauma surgery” [11]. – «Знову команда волонтерів, які представляють різні клінічні спеціальності військової системи ОЗ, присвятила себе укладанню сучасних і прогресивних принципів і практик травматології» [7, с. 20].

У наступних прикладах дієприкметник у функції означення перекладений із застосуванням трансформації «конкретизація» з одночасним уживанням прийому додавання: “*Originating* physician consults with local FS to determine the en route care plan and timing of evacuation” [11]. – «Лікар, який надавав допомогу, повинен проконсультуватися з місцевим авіаційним лікарем, щоб визначити план надання допомоги в дорозі та час евакуації» [7, с. 73].

“It is a gross contravention of medical ethics, as well as an offence under applicable international instruments, for health personnel, particularly physicians, to engage, actively or passively, in acts which constitute participation in, complicity in, incitement to or attempts to commit torture or other cruel, inhuman or *degrading* treatment or punishment” [11]. – «Грубим порушенням медичної етики, а також злочином, згідно з чинними міжнародними документами, є активна чи пасивна участь працівників охорони здоров'я, особливо лікарів, у діях, що мають ознаки участі, співучасті, підбурювання чи спроби здійснення тортур або іншого жорстокого, негуманного чи

такого, що принижує гідність, ставлення або покарання» [7, с. 484].

“To ensure optimum care, communicate with the *accepting* physician, and provide diagnosis, care rendered, and subsequent medical care plan (next 24–48 h)” [11]. – «Для забезпечення оптимальної допомоги зв'яжіться з *приймаючим* лікарем і передайте йому інформацію про діагноз, надану допомогу й подальший план лікування (на наступні 24–48 год.)» [7, с. 73].

“Tissue *sparing* debridement is acceptable if follow-on wound surgery will occur within 24 hours” [11]. – «*Щадне* хірургічне очищення рани вважається прийнятним, якщо продовження хірургічного лікування відбуватиметься не пізніше, ніж через 24 години» [7, с. 97]. “This need will only escalate, as medical situational awareness plays an *increasing* role in the tactical risk assessment process” [11]. – «Необхідність такої діяльності зростає з огляду на те, що орієнтування в медичній ситуації відіграє *дедалі важливішу* роль у процесі оцінки тактичного ризику» [7, с. 368].

“*Exsanguinating* hemorrhage is the cause of most preventable deaths during war” [11]. – «*Неспинні* кровотечі в умовах бойових дій – причина більшості смертей, яким можна запобігти» [7, с. 100].

Однак трапляються поодинокі випадки використання трансформації «генералізація» для перекладу дієприкметника у функції означення:

“Once again a team of volunteers *representing* the Military Health System and numerous clinical specialties has committed itself to delimiting state-of-the-art principles and practices of forward trauma surgery” [11] – «Знову команда волонтерів, які представляють різні клінічні спеціальності військової системи охорони здоров'я, присвятила себе укладанню сучасних і прогресивних принципів і практик травматології» [7, с. 345].

У функції обставини дієприкметник активного стану (дієприкметник I), що вживається, як правило, із залежними словами, перекладається дієприкметником, прийменниково-іменниковим словосполученням, особовою чи неозначеною формою дієслова-присудка в складі підрядного обставинного речення (яке приєднується сполучниками «коли», «якщо», «оскільки»):

“Bleeding tracts through the liver can be controlled by *tying off the end of a Penrose drain*, *placing it through the tract*, and “inflating” it with saline to tamponade the tract” [11]. – «Кровотечу з раневих каналів печінки можна стримувати, *використовуючи дренаж Пенроуза, кінець*

якого перетискають. Дренаж вводять у раневий канал і наповнюють під тиском сольовим розчином» [7, с. 272]. “Contraction is assessed by observing the retraction of the muscle with the gentle pinch of a forceps” [11]. – «Контрактильність (скоротливість). Її оцінюють, спостерігаючи за скороченням м'яза при легкому пощипуванні пінцетом або під впливом електрокаутера» [7, с. 123]. “Perform a through head-to-toe secondary survey, looking for nonthermal injuries, to include corneal abrasion, tympanic membrane rupture fractures or dislocations” [11]. – «Проведіть ретельний вторинний огляд від голови до пальців ніг, звертаючи увагу на нетемпературні пошкодження, такі, як переломи, зміщення, травми рогівки і/або розрив барабанної перетинки» [7, с. 370]. “Using the clamp as a guide, insert a second pin through the clamp” [11] – «Застосовуючи стержнетримач як провідник, вставте другий стержень у його отвір» [7, с. 303].

Дієприкметник у функції додатка відтворюється шляхом уведення підрядних речень, в яких безособова англомова форма перекладається особовою формою дієслова-присудка:

“The editors of this edition are to be congratulated for drawing on the experiences of numerous colleagues recently returned from tours of duty in Southwest Asia in order to provide as current a handbook as possible” [11]. – «Я вітаю всіх, хто долучився до створення цього видання; опираючись на досвід наших колег, які нещодавно повернулися з військових операцій у Південно-Західній Азії, які змогли видати якнайсучасніший довідник» [7, с. 25]. “Bring the face into the mask rather than pushing the mask onto the face” [11]. – «Наближайте обличчя до маски замість того, щоб із силою притискати маску до обличчя» [7, с. 83].

Дієприкметник I може перекладатися активним дієприкметником, прикметником або іменником: “Injuries occur by either direct penetrating forces or a combination of flexion, axial loading, rotation, and distraction forces” [11]. – «Травми виникають унаслідок дії прямих проникаючих сил або в результаті різних комбінацій сил згинання, осьового навантаження, обертання й розтягування» [7, с. 306].

У наступних прикладах представлений переклад правостороннього означення, вираженого дієприкметником I, із частини мови за допомогою трансформації «заміна частини мови», прийомом додавання й трансформації «гене-

ралізація»: “Military medical personnel provide outstanding health support to those serving in harm’s way” [11]. – «Військовий медичний персонал забезпечує відмінну допомогу всім, чие здоров’я під загрозою» [7, с. 20].

У нижченаведених прикладах дієприкметник II функціонує як правостороннє означення й перекладається пасивним дієприкметником у функції лівостороннього означення:

“Blunt abdominal injuries presented in shock” [11]. – «Особи в стані шоку внаслідок сліпої травми живота» [7, с. 261]. “Sympathetic ophthalmia is a condition that may result in loss of vision in the fellow eye if a severely traumatized, nonseeing eye is not removed, but it rarely develops prior to 21 days after an injury” [11]. – «Симпатична офтальмія є станом, що спричиняє втрату зору в здоровому оці, якщо друге важко травмоване око з відсутністю зору не було видалене, проте цей стан рідко виникає раніше ніж після 21 дня від поранення» [7, с. 224–225].

Дієприкметник I у функції частини присудка перекладається особовою формою дієслова-присудка: “Even relatively small burns can be incapacitating, and can strain the logistical and manpower resources of military medical units” [11]. – «Навіть опік незначної поверхні тіла може вивести постраждалого з ладу й виснажити ресурси розгорнутого військово-медичного підрозділу» [7, с. 366].

Щодо партиципціальних конструкцій, нам трапився єдиний приклад Complex Subject із дієприкметником:

“Having a sense of how and when expended internal resources will be resupplied may prove critical to making the decision to treat or not treat the individual casualty” [11]. – «Якщо вам відомо, як і коли витрачені внутрішні запаси буде поновлено, то ця інформація може виявитися критично важливою для рішення про те, лікувати чи не лікувати деяких постраждалих» [7, с. 31].

Таким чином, переклад дієприкметника I і II подібно до перекладу герундія помітно корелює із синтаксичними функціями, оскільки дієприкметник найчастіше є ліво- або правостороннім означенням, його роль полягає в диференціації описуваних у посібнику явищ, а тому під час перекладу він потребує декомпресії, що супроводжується залученням таких трансформацій, як смисловий розвиток і заміна частини мови, рідше – диференціація значень. Нерідко перекладач звертається до означальних підрядних

речень із метою максимально точної передачі когнітивного змісту тексту оригіналу.

Висновки і пропозиції. Аналіз медичних текстів дозволив виявити такі закономірності граматичної побудови текстів подібного типу.

По-перше, доволі часто в медичних текстах уживаються спонукальні речення, найчастіше оформлені у ввічливій формі імперативу. Це зумовлено тим, що медичні тексти мають здебільшого інструктивний характер і спонукають медика до дії. Саме цей фактор вплинув на частотність використання безособових форм дієслова – на першому місці за критерієм уживаності є інфінітив, на другому – дієприкметник, на третьому – герундій.

По-друге, аналіз текстів показав практичну відсутність складних безособових конструкцій на кшталт «здається, що», «імовірно, що», «говорять, що», які є доволі розповсюдженими в художніх текстах і вказують на гіпотетичність дії. Медичний текст є точним, малоемоційним, прагматично спрямованим і вимагає однозначної трактовки.

По-третє, прості іменні форми в подібних текстах використовуються для утворення складних багатокомпонентних термінів або виступають як однокомпонентні терміни. У першому випадку перекладач повинен зважати на семантичну єдність багатокомпонентного терміна, не перекладаючи дослівно, що спричинить викривлення когнітивної інформації.

Також у процесі перекладу медичних текстів перекладачі іноді припускаються помилок через нерозуміння деяких медичних аспектів, і найпомітніших помилок вони припускаються, коли інфінітив функціонує як частина складеного іменного присудка й перекладається неозначеною формою дієслова чи іменником. Іноді перекладачеві варто давати перекладознавчий коментар для того, щоб уникнути певних труднощів, які пов'язані зі специфікою медичної галузі. До речі, однією з практичних рекомендацій щодо особистості перекладача є те, щоб він принаймні мав можливість консультуватися із фахівцем, щоб уникнути помилок.

Аналіз медичних текстів у посібнику «Невідкладна військова медицина» показав, що інфінітив найчастіше використовується для утворення наказового способу дії. Це зумовлено насамперед специфікою медичного тексту й тим, що йому притаманний інструктивний характер.

Активна форма інфінітива найчастіше перекладається іменником або дієсловом, за спосо-

бом перекладу це заміна однієї частини мови іншою, конкретизація чи диференціація значень. У деяких випадках інфінітив можна перекласти прямим відповідником. Утім, коли потрібно розшифрувати та розкодувати меседж для медика, варто звернутися до так званої «примітки перекладача», яка буде оформлена у вигляді зноски в тексті та запобігатиме неправильному тлумаченню перекладу. Пасивна форма інфінітива вимагає перестановки чи заміни частин мови. У цьому разі перекладачеві варто чітко розрізняти об'єкт і суб'єкт дії. Інфінітив після формального додатка «it» перекладається неозначеною формою дієслова.

У принципах перекладу герундія та залежних герундіальних зворотів яскраво простежується втілення відомої тези Р. Якобсона «еквівалентність за наявності відмінності». У перекладі герундія спостерігаються розбіжності між англійською й українською мовами на граматичному (морфологічному) рівні. Необхідність передачі семантики герундія в перекладі спонукає звернути увагу насамперед на синтаксичні функції герундія. Безособова форма (герундій) найчастіше замінюється особовою (іменник), але трапляються поодинокі випадки, коли аналогом герундія в перекладі є також іменна форма, тобто інфінітив.

Відсутність складних герундіальних зворотів у тексті оригіналу зумовлена його прагматикою та комунікативною інтенцією мовця, тобто автора аналізованого посібника. Під час перекладу залежних герундіальних зворотів завжди використовується прийом додавання, оскільки в підрядному реченні в перекладі дублюється підмет англійського головного речення. Під час перекладу залежних герундіальних зворотів, які введені за допомогою *after*, *on* за наявності перфектної форми герундія, у перекладі застосовується дієприслівниковий зворот або підрядне обставинне речення.

Таким чином, переклад дієприкметника I і II подібно до перекладу герундія помітно корелює із синтаксичними функціями, оскільки дієприкметник найчастіше є ліво- або правостороннім означенням, його роль полягає в диференціації описуваних у посібнику явищ, а тому в перекладі він потребує декомпресії, що супроводжується залученням таких трансформацій, як смисловий розвиток і заміна частини мови, рідше – диференціація значень. Нерідко перекладач звертається до означальних підрядних речень із метою мак-

симально точної передачі когнітивного змісту тексту оригіналу.

Таким чином, аналіз перекладу медичних текстів показав, що найбільш частотними перекладацькими прийомами є заміна частин мови, конкретизація, генералізація, смисловий розвиток, перестановка чи додавання. Безумовно, під час вибору способу перекладу велику роль відіграє не тільки задум автора тексту, але й точка зору перекладача. Він вибирає той чи інший прийом, покладаючись на власний перекладацький інстинкт, спираючись на отримані знання та досвід.

Список використаної літератури:

1. Бархударов Л. Грамматика английского языка / Л. Бархударов. – М. : Изд-во литературы на иностранных языках, 2010. – 422 с.
2. Бик І. Теорія й практика перекладу / І. Бик [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://prima.franko.lviv.ua/faculty/intrel/html>.
3. Карабан В. Переклад англійської наукової й технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми / В. Карабан. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 576 с.
4. Карпчук Н. Теорія й практика перекладу. Лексичні та граматичні аспекти / Н. Карпчук. – К. : Знання, 2010. – 278 с.
5. Каушанская В. Грамматика английского языка: Морфология. Синтаксис / В. Каушанская. – К. : ИНКОС, 2009. – 320 с.
6. Корунець І. Порівняльна типологія англійської й української мов / І. Корунець. – Вінниця : Нова книга, 2013. – 459 с.
7. Невідкладна військова хірургія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.44c.in.ua/files/Emergency_War_Surgery_uk.pdf.
8. Швейцер А. Теория перевода / А. Швейцер. – М. : Наука, 2012. – 325 с.
9. Biber D. Longman Grammar of Spoken and Written English / D. Biber. – L. : Longman, 2007. – 1205 p.
10. Cornilescu A. General properties of Gerunds, Participles and Verbal Nouns / A. Cornilescu [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ebooks.unibuc.ro/filologie/cornilescu/14.pdf>.
11. Emergency War Surgery [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.green-trust.org/freebooks/Emergency-War-Surgery.pdf.
12. Hewings M. Advanced Grammar in Use / M. Hewings. – Cambridge : Cambridge University Press, 2005 – 294 p.

Тарасенко К. В., Каширина И. В. Особенности перевода неличных форм глагола в текстах медицинской тематики

В статье представлен обзор неличных форм глагола, функционирующих в текстах медицинской тематики, проанализированы особенности перевода указанных форм с учетом актуализации прагматического компонента значения в процессе трансляции сложных синтаксических форм, элементом которых являются неличные формы глагола, в современных текстах из области медицины.

Ключевые слова: *безличное предложение, неличная форма глагола, пассивный залог, термин, актуализация компонента значения слова.*

Tarasenko K., Kashyrina I. The translation specifics of verbals in medical texts

The paper discusses the correlation of verbals that function in medical texts. The specifics of translation of the above mentioned forms are the very focus of the article. The process of actualization of pragmatic component in the meaning of a compound predicate is under analysis, a verbal being a part of such syntactic structure, functioning in modern medical texts.

Key words: *impersonal sentence, verbal, Passive Voice, term, actualization of a pragmatic component in the lexical meaning of a word.*